

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ



Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

**Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни
та глобальних викликів**

**25 травня 2023 року
Київ, Україна**

Організатор конференції:

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 358.

Матеріали конференції подано в авторській редакції.

У збірнику подано результати обговорення актуальних проблем, перспектив і шляхів забезпечення продовольчої та екологічної безпеки в умовах війни, плану відновлення України, сталого розвитку світу в контексті глобальних і регіональних викликів, трансформації суспільства та формування нової парадигми розвитку.

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С. М. (відповідальний редактор), Кваша С. М., Кондратюк В. М., Ткачук В. А., Шинкарук В. Д., Барановська О. Д., Баль-Прилипка Л. В., Братішко В. В., Глазунова О. Г., Гриценко І. С., Діброва А. Д., Євсюков Т. О., Каплун В. В., Коломієць Ю. В., Кононенко Р. В., Васишин Р. Д., Мельник В. І., Остапчук А. Д., Отченашко В. В., Рудик Я. М., Ружило З. В., Савицька І. М., Тонха О. Л., Цвіліховський М. І., Яра О. С.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів

Відповідальний за випуск: **Отченашко В. В.**

© НУБіП України, 2023.

УДК 172:57.02

БІОЕТИКА ЯК ПРОСТІР ПЕРЕТИНУ ПРИРОДНИЧОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Культенко В.П., кандидат філософських наук, доцент (kultenko@ukr.net)
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Біоетика являється міждисциплінарною сферою знання, що перебуває на стикові філософії, права, медицини, соціології, політології, демографії, культурології, релігієзнавства тощо. Предметно вона в першу чергу зосереджена на моральних чинниках взаємовідносин людина-світ, людина-природа, людина-людина. Для філософії етична проблематика є класичною, вічною й невичерпною, зокрема тема ставлення людини до життя і смерті. Показово, що проблемне поле біоетики стосується не лише людської смертності, йдеться про право на життя для всього живого й про повагу з боку людини до життя у всіх його формах. Крім того, вирішення даної проблеми включає в себе широке коло соціально-економічних, морально-етичних та юридичних проблем, які також враховують означений кут зору: загальнолюдські цінності не повинні розглядатися окремо від біологічних фактів.

Мета біоетики визначається як розробка моральних, етичних норм, вимог і принципів та створення таких механізмів, які б забезпечували використання різноманітного спектру науково-технічних досягнень на благо як людини, так і природи в цілому.

Важливим з точки зору мети є те, що біоетикою враховуються як раціональні філософські підходи щодо змісту й підстав моралі, так і теологічні оцінки моралі. Йдеться про об'єднану теологічну позицію, що прагне до резюмування цінності життя й ставлення до смерті в аврамістичних релігіях, в індуїзмі, буддизмі, даосизмі, зороастризмі та інших релігіях світу. Філософські аргументи, будучи раціональними, перебувають поза релігійною вірою, тоді як теологічні аргументи вкладаються в рамки релігійного віровчення. В той же час релігійний контекст не слід розглядати як контраверсійний щодо раціональних аргументів етики, радше як їхнє посилення сакральним досвідом людства.

Найважливішою ознакою міждисциплінарного характеру біоетики є її нерозривність із медициною та біологією. Стрімкий науково-технічний прогрес у медичній трансплантології, фармакології, в біотехнологіях, генній інженерії, клонуванні тощо, їхня редукція в екологічну та соціально-економічну площину, має наймасштабніший вплив на формування проблемного поля біоетики. Ці питання спричиняють сутнісні дискусії і в області філософії природи, в соціальній філософії, філософії права. При цьому, власне лікарі та природодослідники мають бути обов'язковими учасниками таких біоетичних дискусій для забезпечення об'єктивного аналізу проблем з врахуванням новітніх біомедичних досягнень і спостережень.

З 1979 р. в біоетиці розроблені основні теоретичні принципи, що сприяло її становленню як науки. Такими принципами біомедичної етики є:

1) повага до автономії особистості й захист людей зі зниженою автономією (діти, психічно хворі, немічні тощо);

2) ненанесення шкоди, що передбачає відповідальність дій медпрацівників, аби не нашкодити пацієнтові;

3) принцип допомоги і сприяння, що вимагає від медичного працівника діяти в інтересах благополуччя пацієнта, виявляти милосердя і благодіяння;

4) принцип справедливості – спрямований на дотримання справедливого розподілу як соціальних благ, так і соціальних навантажень.

Для повноти розуміння проблем біоетики важливо усвідомлювати, що вони мають історико-соціальну природу. Частина з них є результатом віковичних культурних традицій, закріплених звичаєм, релігійними уявленнями, культурними кодами. Частина зумовлена науковими революціями 17-21 століть та наслідками науково-технічного прогресу. Це вказує на необхідність використання методів етичного аналізу, які застосовуються у філософії та теології, з урахуванням обмеженості цих методів, коли їх застосовують щодо конкретних практичних ситуацій. Тому необхідним є використання індуктивної методології, орієнтованої на врахування фактичного досвіду, та застосування практики широкої взаємодії медиків, природодослідників, філософів, теологів, культурологів, соціологів, юристів при визначенні методологічних стратегій і ухваленні рішень. Така взаємодія дозволяє досягти серйозних ефектів для закріплення норм біологічної етики.

Формування та розвиток біоетики безпосередньо пов'язані з процесами становлення і трансформації класичної етики, етики науковців-природодослідників та лікарської етики або медичної деонтології зокрема. Сучасна наука визначила і намагається вирішити проблеми, пов'язані зі збереженням природи людини, захистом біосфери Землі, виживання людства. Фахівець у галузі біоетики працює в трьох основних напрямках:

1. Знаходження проблем, що підлягають моральній оцінці (визначення предмету обговорення).

2. Систематичний аналіз та обговорення діяльності людини в галузі біології і медицини у світлі моральних цінностей і принципів (методологічна стратегія).

3. Допомога біомедичним дослідникам в обґрунтуванні правильних дій на основі застосування принципів і теорій біомедичної етики (процес ухвалення рішень). []

Концептуально основні напрямки біоетики були розроблені ще її основоположником В.Р. Поттером. Він писав: «Зрозуміло, що біоетика повинна будуватися на мультидисциплінарній основі, я пропоную дві галузі, інтереси яких, здавалося б, різні, але які мають потребу одна в одній: медична й екологічна етика. Вони перетинаються в тому розумінні, що медична етика переважно пов'язана з безпосередніми рішеннями, правом вибору пацієнтів і лікарів у їхньому прагненні продовжити життя... Екологічна етика має стійке уявлення стосовно того, що ми повинні робити, щоб зберегти еко-системи в такій формі, яка буде сумісна з тривалим існуванням людського роду».

Ідея такої глобальної біоетики, що пропонує досягання "прийнятного виживання" сталого суспільства в здоровій екосистемі, почала практично реалізовуватися, починаючи з 90-х років минулого століття.

Глобального характеру біоетика набула у 90-х рр. ХХ ст. у зв'язку з глобалізацією економіки, науки та культури. Причинами всесвітньої глобалізації є інтернаціоналізація економіки, розвиток єдиної системи світового зв'язку, ослаблення ролі національних держав, активізація діяльності транснаціональних недержавних організацій (етнічних діаспор, релігійних конфесій, екологічних рухів). Сам процес глобалізації в сучасному суспільстві неоднозначний, має неоднокову морально-етичну оцінку і є причиною серйозних ідеологічних протиріч і навіть зіткнень. Однак у біоетиці глобалізація має, безсумнівно, позитивне значення, оскільки спрямована на забезпечення виживання людства на основі створення сполучної ланки (моста), необхідної для поєднання медичної етики й етики навколишнього середовища у всесвітньому масштабі.

Нині глобальна біоетика розвивається в таких напрямках:

1 етика медичних професій;

2 етика клінічних досліджень і експериментів на тваринах з терапевтичною і нетерапевтичною метою;

3 соціальна етика медицини (соціальна справедливість, соціоетичні зобов'язання, розподіл ресурсів охорони здоров'я, біоетичні проблеми медицини праці, спорту, багатонаціонально-го суспільства, демографічного розвитку);

4 етика охорони навколишнього середовища;

5 етична оцінка біоправа як юридичної регламентації втручання в організм людини, геном і біосферу його проживання;

6 етична модифікація поведінки визначених груп населення на основі розроблення і впровадження глобальних навчально-освітніх програм з метою запобігання захворюванням, спричиненим неправильним способом життя (ВІЛ-інфекція/СНІД, інфекційні захворювання з водним, харчовим і повітряно-крапельним шляхами передачі) тощо.

Підвищений і стійкий інтерес до біоетики в усьому світі, у тому числі в Україні, є відповіддю не тільки на проблеми, зумовлені новітніми досягненнями науково-технічної революції, вона стала наслідком серйозних соціальних та ідеологічних змін у сучасному суспільстві.